

DOI: 10.31891/2308-4081/2023-13(1)-2

Доктор педагогічних наук, професор **НАТАЛІЯ ЛАЗАРЕНКО**,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
E-mail: nataliia.lazarenko@vspu.edu.ua
ORCID ID: 0000-0002-3556-8849

Доктор психологічних наук, професор **ІНЕССА ВІЗНЮК**,
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
E-mail: innavisnyuk@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-6538-7742

МОНІТОРИНГ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ПЕДАГОГІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

АНОТАЦІЯ

У статті розкрито поняття та процедуру моніторингу якості професійної компетентності педагогічних працівників ЗВО, який являє собою цілісний управлінський інструмент зберігання, обробки й поширення інформації щодо якості професійної діяльності педагогів вищої школи та визначення її стану розвитку й прогнозування в контексті розробки методики його проведення. Зазначено, що моніторинг обумовлений вмотивованістю, за специфічністю якої викладач сам зацікавлений в об'єктивній та незалежній оцінці своєї праці, пошуку нових технологій, визначенні шляху власного професійного зростання, відвідуванні відкритих занять своїх колег і проходження курсів підвищення професійної кваліфікації.

Представлено «факторно-критеріальну субмодель професійної діяльності педагогічного працівника ЗВО», параметрами якої є розвиток професійної компетентності педагогічних працівників як якості діяльності викладачів та рівня її організації. Перераховані фактори обґрунтовано відповідно до критеріїв, виділених шляхом логічного аналізу організації професійної діяльності педагогічних працівників та відповідності нормативним документам закладів вищої освіти.

Організація моніторингу щодо визначення діагностики педагогічної діяльності та аналізу результативності очікуваних показників якості освіти за зазначеними показниками слугує дієвим чинником професійного зросту педагога. Для проведення моніторингу потрібен функціональний розподіл обов'язків (алгоритм дій) згідно організаційної процедури.

Представлено класифікацію за процедурою оцінки моніторингу залежно від п'яти рівнів системи забезпечення якості вищої освіти. Здійснення моніторингу задоволеності професійною діяльністю педагогів ЗВО в контексті забезпечення і впровадження розробленої факторно-критеріальної моделі дозволяє відслідкувати динаміку показників щодо задоволення персоналу результативністю власних досягнень, які сприяють підвищенню рівня якості професійної освіти викладачів.

Ключові слова: заклади вищої освіти, моніторинг, педагоги, факторно-критеріальна субмодель професійної діяльності педагогічного працівника ЗВО, показники якості вищої освіти.

**MONITORING THE PROVISION OF PROFESSIONAL
TEACHING STAFF'S EDUCATION QUALITY
WITHIN EUROINTEGRATION PROCESS**

ABSTRACT

The article discloses the concept and procedure of monitoring the quality of professional competence of teaching staff of higher education institutions, which is a holistic management tool for storing, processing and disseminating information on the quality of professional activity of teachers of higher education, determining its state of development and forecasting in the context of developing the methodology for its implementation. It is noted that the monitoring is stipulated by the motivation the specific feature of which is that the teacher is interested in objective and independent evaluation of their work, finding new technologies, determining the path of their own professional growth, attending open classes of colleagues and taking courses to improve professional qualifications.

The "factor-criterion submodel of the professional activity of a teacher of higher educational institutions" is presented. Its parameters are the development of the professional competence of teachers as the quality of their activity and the level of their activities organization. The listed factors are in the compliance with the criteria selected according to a logical analysis of the organization of the professional activity of teaching staff and compliance with regulatory documents of higher education institutions.

The organization of monitoring regarding the determination of the diagnosis of pedagogical activity and the analysis of the effectiveness of the expected indicators of the quality of education according to the specified indicators serves as an effective factor in the professional growth of the teacher. Monitoring requires a functional division of duties (action algorithm) according to the organizational procedure.

The classification according to the monitoring evaluation procedure is presented according to the five levels of the higher education quality assurance system. Monitoring the satisfaction with the professional activity of teachers of higher education institutions in the context of the provision and implementation of the developed factor-criterion model allows to monitor the dynamics of indicators regarding the satisfaction of the staff with the effectiveness of their own obtained results, which contribute to the improvement of the quality of the professional education of teachers.

Keywords: *institutions of higher education, monitoring, teachers, factor-criterion sub-model of professional activity of teachers of higher education, indicators of the quality of higher education.*

ВСТУП

Центральною проблемою забезпечення якості освіти у сучасному світовому освітньому дискурсі є необхідність її впровадження в освітній процес підготовки майбутніх фахівців, що обумовлює конкурентоспроможність ЗВО та їх інтеграцію в Європейський освітній простір, про що йдеться в таких законодавчих актах України, як Закон України «Про освіту» (1991), Закон України «Про вищу освіту» (2014), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. та ін.

Необхідність створення системи забезпечення моніторингу якості професійної освіти учасників освітнього процесу педагогічних закладів вищої освіти (далі ЗВО) в умовах євроінтеграції обумовлена сукупністю зовнішніх і внутрішніх факторів, які впливають на показники якості вищої освіти. Потребою того є підвищення

автономності ЗВО в сучасних умовах, що зумовлено необхідністю розробки нових процедур контролю, забезпечення та оцінювання якості освіти, які б гарантували вирішення ключових проблем сучасної вищої освіти. Саме моніторинг і слугує тим показником якості професійної діяльності учасників освітнього процесу як метод здійснення процедур такого роду.

Актуальною є саме проблема контролю в системі управління ЗВО як інформаційної бази, котра б систематично оновлювалася й забезпечувала можливість якісної характеристики професійної діяльності педагогів щодо прийняття рішень в управлінні викладацьким складом. Зазначена проблема й характеризує різноманітність і несистематизованість вищої освіти, що спричиняє труднощі в аналізі проблем із забезпечення якісної професійної діяльності фахівців та причин, що її обумовлюють.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні моніторингу забезпечення якості професійної освіти педагогів в умовах євроінтеграційних процесів.

ТЕОРЕТИЧНА ОСНОВА ТА МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Науково-практичний інтерес у розрізі нашого дослідження становлять праці зарубіжних вчених щодо якісного моніторингу педагогічної освіти, таких як: С. Андреев, Т. Борова, Г. Дмитренко, І. Драч, З. Живко, Г. Єльнікова, І. Капустін, О. Касьянова, Г. Полякова та ін.

Дослідження обумовлено використанням таких теоретичних та емпіричних методів, як: порівняння, аналіз, синтез, узагальнення, бесіда, інтерпретація, моделювання та ін.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Моніторинг якості професійної компетентності педагогічних працівників ЗВО являє собою цілісний управлінський інструмент зберігання, обробки й поширення інформації щодо якості професійної діяльності педагогів вищої школи та визначення її стану розвитку й прогнозування в контексті розробки методики його проведення.

Під методикою проведення моніторингу дослідження якості професійної освіти педагогів розуміємо певний системний процес відповідно до його організаційного супроводу в органічному поєднанні принципів, методів, змісту, алгоритму дій, засобів, програми корекційних заходів та поточного відстеження результативності моніторингу, що надають процесуальну характеристику професійної діяльності кожного з науково-педагогічних працівників та поетапне досягнення очікуваного результату (Дмитренко, 1996; Драч, 2013).

Згідно зі статтею 48 Закону України «Про освіту» *моніторинг якості освіти* – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей (Капустін, 2014).

Моніторинг забезпечення якості професійної освіти педагогів (далі – моніторинг) обумовлений потребою забезпечення учасників освітнього процесу саме зворотним зв'язком, котрий дозволяє вносити послідовні покращення (зміни) в ході впровадження освітньо-професійних програм щодо підвищення якості результатів. У сучасному розумінні моніторинг професійної якості освіти педагогів виконує роль процесу діагностування (Добко та ін., 2014; Драч, 2013).

Посилення співробітництва з країнами ЄС в контексті забезпечення якості освіти втілюється у межах так званої Спільної системи забезпечення якості – Common Quality Assurance Framework (CQAF) та Європейської мережі забезпечення якості – European Network on Quality Assurance in VET (ENQA-VET). Політика щодо посилення співробітництва між країнами ЄС у сфері забезпечення якості професійної освіти і навчання полягає в фокусуванні на обміні моделями та методами, виробленні спільних критеріїв та принципів якості професійної освіти і навчання (Драч, 2013; Живко, 2010).

Важливою віхою на цьому шляху було обґрунтування спільних принципів, керівних засад та інструментів забезпечення якості у сфері ПОН (Common Quality Assurance Framework – CQAF) (2003) з подальшим їх затвердженням у спеціальній резолюції Європейського Парламенту і Європейської Ради (травень 2004). Ключовими аспектами є концентрація спільних зусиль щодо покращення якості освіти для молоді і дорослих, включаючи якість навчального процесу, якість викладання та якість методичного супроводу процесу навчання в країнах-членах ЄС тощо (Єльнікова та ін., 2009; Живко, 2010).

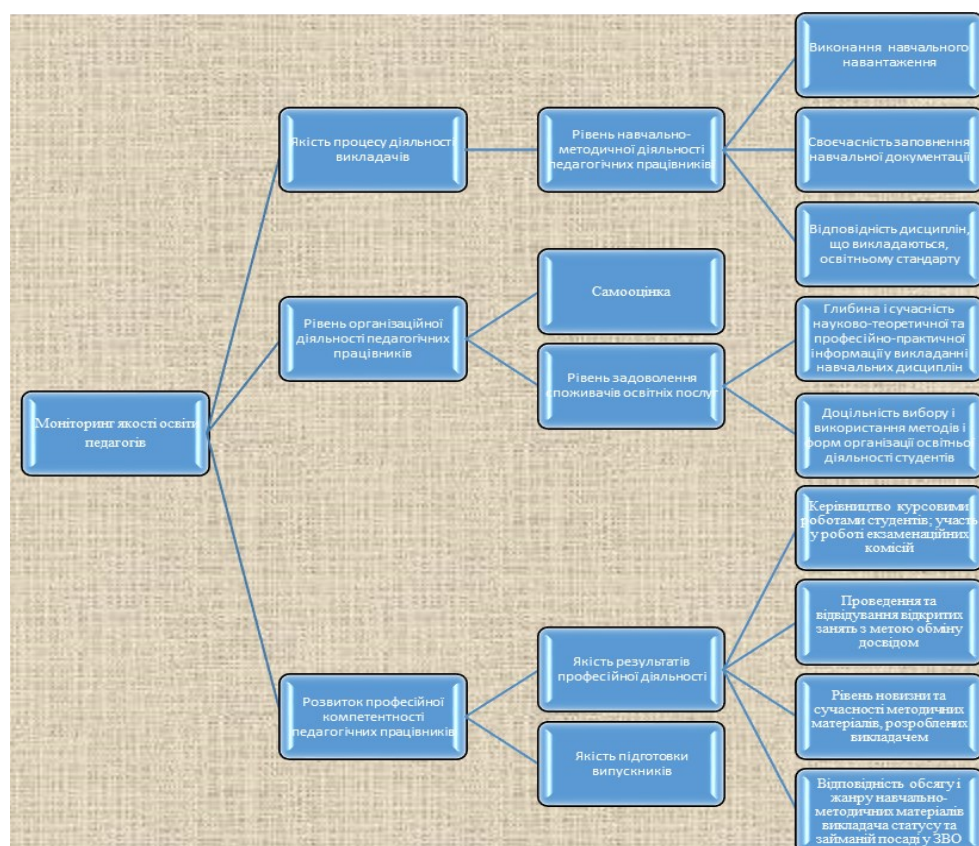

Рис. 1. Факторно-критеріальна субмодель професійної діяльності педагогічного працівника ЗВО

Ключовою у моніторингу результативності освітнього процесу в системі менеджменту педагогічних закладів освіти є факторно-критеріальна субмодель діяльності педагогічного працівника, яка обумовлена розкриттям його особистих якостей і складових науково-педагогічної діяльності, котра зумовлена індивідуальним плануванням педагогічних працівників і включає такі фактори: індивідуальні якості, навчальну роботу (виконання навчального навантаження), організаційну роботу, навчально-методичну роботу та результати роботи викладача (див. рис. 1).

Для оцінки якості організації професійної діяльності кожного педагогічного працівника ЗВО варто використовувати факторно-критеріальну субмодель професійної діяльності педагогів ЗВО.

Параметрами представленої моделі є розвиток професійної компетентності педагогічних працівників, якість процесу діяльності викладачів та рівень організаційної діяльності педагогічних працівників. Перераховані фактори обґрунтовано відповідно до критеріїв, виділених у результаті логічного аналізу організації професійної діяльності педагогічних працівників та відповідності нормативним документам.

Фактор «Рівень навчально-методичної діяльності педагогічних працівників» забезпечено критеріями оцінювання результатів професійної діяльності педагогів щодо необхідності дотримання ключового принципу – оцінки рівня досягнення цілей діяльності закладу вищої освіти, його окремих структурних підрозділів та кожного фахівця особисто. Такий підхід надає можливість з'ясувати наявність відхилень від цілей педагогічної діяльності щодо застосування відповідних дій і коректив відповідно до конкретної ситуації (Дмитренко, 1996; Єльнікова та ін., 2009).

Фактор «Якість процесу діяльності викладачів» зумовлено такими факторами як рівень навчально-методичної діяльності педагогічних працівників та продуктивно вчасним виконанням навчального навантаження, своєчасністю заповнення навчальної документації та відповідністю дисциплін освітньому стандарту (Добко та ін., 2014; Живко, 2010).

Фактор «Рівень організаційної діяльності педагогічних працівників» зумовлений такими критеріями як самооцінка та рівень задоволеності споживачів освітніх послуг в контексті оцінки власної роботи (звання, заохочення, нагороди) й оцінки викладачів студентами (Драч, 2013; Капустін, 2014).

Здійснення моніторингу задоволеності професійною діяльністю педагогів ЗВО в контексті забезпечення і впровадження розробленої факторно-критеріальної моделі дозволяє відслідкувати динаміку показників щодо задоволення персоналу результативністю власних отриманих досягнень, які сприяють підвищенню рівня якості професійної освіти викладачів.

Особливістю цієї моделі є можливість її адаптації для кожного ЗВО, що й забезпечує варіативність дієвості. Періодично оцінюючи власну професійну діяльність, викладач має можливість здійснювати індивідуальний моніторинг саморозвитку, поточне корегування рефлексії щодо особистісного зростання і компетентності. Зовнішнє оцінювання сприяє реалізації можливості управління власне розвитку фаховості викладача, організації його методичної роботи в ЗВО щодо здійснення адресної допомоги іншим учасникам освітнього процесу (Добко та ін., 2014; Єльнікова та ін., 2009).

Таким чином, моніторинг обумовлений вмотивованістю, за специфічністю якої викладач сам зацікавлений в об'єктивній та незалежній оцінці своєї праці,

пошуку нових технологій, визначенні шляху власного професійного зростання, відвідуванні відкритих занять своїх колег і проходження курсів підвищення професійної кваліфікації (Драч, 2013; Живко, 2010).

Організація моніторингу щодо визначення діагностики педагогічної діяльності та аналізу результативності очікуваних показників якості освіти за зазначеними показниками слугує дієвим чинником професійного зросту педагога. Для проведення моніторингу потрібен функціональний розподіл обов'язків (алгоритм дій) відповідно до організаційної процедури. До роботи експертів, які забезпечують проведення моніторингової процедури, застосовують певні вимоги: креативність, компетентність, аналітичність, позитивне ставлення до дослідження, колективізм, конструктивність та критичність мислення, самокритичність тощо. Оцінювання здійснюється відповідно до процедури як протягом навчального року, так і під час атестації. Оцінка атестаціонування зазвичай складається із усіх вище зазначених показників. В основному використовують оцінювання за такими рівнями (табл. 1).

Таблиця 1

Рівень	Характеристика показника	
Низький	0–1 бал	Виражений недостатньо
Середній	2–3 бали	У межах норми
Високий	4–5 балів	Виражений якісно й стабільно

Як засвідчує аналіз, в основу побудови європейської Рамки забезпечення якості освіти закладено цикл якості (PDCA Cycle), який за визначенням європейського тематичного глосарію якості в освіті і підготовці, включає планування (етап проектування), реалізацію (етап впровадження), контроль (етап контролю) та діяльність (етап корекції, покращення, адаптації) (Андрєєв, 2008; Єльнікова та ін., 2009).

Вибір діагностичного інструментарію щодо визначення оцінки рівня професійної підготовки серед педагогів ЗВО нині доволі різноманітний (наприклад, кваліметричні таблиці професійної діяльності, тестові матеріали, карти рейтингового відстеження ефективності педагогічної діяльності (звання, стаж роботи, наявність почесних звань, членство в профспілковій організації та інші відзнаки), анкети тощо (Добко та ін., 2014; Єльнікова, 2008).

Виходячи з цих положень, існує певна класифікація за процедурою оцінки моніторингу залежно від п'яти рівнів системи забезпечення якості вищої освіти (див. табл. 2).

Критерії оцінювання діяльності педагогів закладу вищої освіти відповідно до цих рівнів обумовлені забезпеченістю співробітників та здобувачів освіти необхідною технікою, програмним забезпеченням, спеціально обладнаними приміщеннями тощо.

Аналізуючи інформацію результатів моніторингу якості освіти, варто звернути увагу на чинники, які впливають на його результативність і можуть мати позитивний чи негативний наслідок: зміна кадрів у процесі дослідження; чинники, що спотворюють істинні оцінки (якість інструментарію, професійність, підготовленість і часта зміна кадрів у процесі експериментальної роботи, еквівалентність груп, перекручування результатів, соціальне становище, зовнішнє середовище); професійність і відповідна підготовленість кадрів; періодичність проведення діагностування; групова фальсифікація результатів; вплив соціально-територіального середовища; досконалість діагностичного інструментарію (соціально-психологічні, психолого-

педагогічні, медичні методи дослідження); швидкість протікання періоду адаптації учасників дослідження; відбір (еквівалентність груп) учасників дослідження; фактори, що не змінюються з часом, і фактори, що змінюються, тощо. Вимогами до діагностичного інструментарію є валідність, апробованість, зручність у використанні, в окремих випадках анонімність (Драч, 2013; Живко, 2010).

Таблиця 2

Рівні системи забезпечення якості вищої освіти

Рівень	Характеристика
Рівень А	Рівень організації роботи викладача – участь викладача в розробці робочих програм і курсів, забезпечення змісту навчальних курсів, керівництво студентами, підвищення кваліфікації
Рівень В	Рівень оцінювання роботи викладача. Критеріями оцінювання діяльності викладачів на цьому рівні є: 1) участь у розробці робочих програм навчальних дисциплін; 2) розробка методичного матеріалу для роботи студентів та завдань із поточного, підсумкового контролю та контролю залишкових знань; 3) участь у науково-практичних конференціях (публікації тез доповідей не менше 4 с.); 4) публікації в науково-практичних журналах; 5) підвищення кваліфікації
Рівень С.	Рівень організації роботи студентів (перевірка знань та вмінь студентів, забезпечення процедур зворотного зв'язку, самостійна навчальна та громадська робота). Критеріями оцінювання якості діяльності викладачів на цьому рівні виступають: 1) засвоєння обов'язкової теоретичної програми; 2) засвоєння обов'язкової практичної підготовки; 3) участь у наповненні навчальних дисциплін; 4) засвоєння матеріалу для самостійного вивчення; 5) участь в олімпіадах, конференціях, виставках; 6) участь в органах студентського самоврядування
Рівень D	Рівень організації роботи ЗВО (рівень організації адміністративної роботи) – організація роботи викладача, циклової комісії, відділення, керівництва допоміжних адміністративних підрозділів. Критерії оцінювання якості діяльності викладачів на цьому рівні: 1) підтримка актуальності проваджуваної освітньої діяльності; 2) підвищення кваліфікації; 3) об'єктивне оцінювання професійної діяльності працівників ЗВО; 4) вирішення складних завдань та впровадження інновацій у майбутню професію
Рівень Р	Рівень організації участі працевдавців: формування вимог до змісту практичної частини навчальних курсів, участь в оцінюванні знань та вмінь студентів

Зокрема, внутрішнє оцінювання якості освіти здійснюється відповідно до рекомендацій європейського Керівництва із самооцінювання якості й передбачає збір

спеціальної інформації про заклади професійної освіти, ефективність їхньої діяльності. Його результати враховуються під час планування заходів щодо вдосконалення роботи закладів професійної освіти, а також у процесі зовнішнього оцінювання якості (Добко та ін., 2014; Драч, 2013; Живко, 2010).

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Таким чином, моніторинг не лише забезпечує достовірність інформації про якість та ефективність діяльності педагога, а й стимулює результативність його праці, інтелектуальну ініціативу, прагнення досягти ще кращих результатів, пробуджує інтерес до творчості, сприяє отриманню визнання в колективі. Як наслідок, вдосконалюється індивідуальна творча лабораторія кожного учасника освітнього процесу, збагачуючись новими знахідками та ідеями, підвищуючи творчий потенціал педагогічного колективу й рівень професійної майстерності кожного.

Рекомендації щодо зовнішнього оцінювання якості професійної педагогічної освіти уможливають його здійснення за допомогою стандартів, процедур сертифікації освітніх програм і акредитації та за активної участі педагогічних працівників закладів вищої освіти. Для його здійснення створюються Експертні комісії на чолі з представниками роботодавців, до складу яких входять представники певних професій або професійних асоціацій, місцеві експерти з питань ринку праці. За підсумками зовнішнього оцінювання якості освіти готується щорічний національний звіт, який подається у відповідні інстанції.

Перспективи подальшого дослідження полягають у конкретизації спрямованості зарубіжного та вітчизняного педагогічного досвіду, його розповсюдженні та узагальненні; ефективному використанні кваліфікаційних можливостей педагога, застосування практичного досвіду й працездатності; плануванні роботи методичного об'єднання педагогічних працівників; відкритті нових проблемних ситуацій та створенні тих, за яких сам викладач зацікавлений у незалежному об'єктивному оцінюванні власної діяльності; виявленні помилок у планах, цілях, нормах, які встановлені адміністрацією закладу; забезпеченні механізмами регулювання шляхів та цілей їх досягнення; можливості педагогів, а також батьківського колективу створити об'єктивну картину навчально-виховного процесу тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреев, С. А. (2008). Оцінювання професійної компетентності викладачів ВНЗ як засіб підвищення ефективності навчання. *Наукові записки Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*, № 20. Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Nzkr/2008_20/01.htm.
2. Дмитренко, Г. А. (1996). *Стратегічний менеджмент: цільове управління освітою на основі кваліметричного підходу: Навч. Посібник*. Київ: МАУП.
3. Добко, Т., Головянко, М., Кайкова, О. (ред.) (2014). *Концепція забезпечення якості вищої освіти України (за результатами проекту Tetris «TRUST» «Національна система забезпечення якості і взаємної довіри в системі вищої освіти України»)*. *Імператив якості: вчимося цінувати і оцінювати вищу освіту*. Львів : Компанія «Манускрипт».
4. Драч, І. І. (2013). *Управління формуванням професійної компетентності магістрантів педагогіки вищої школи: теоретико-методичні засади*. Київ: «Дорадо-Друк».

5. Єльнікова, Г. В., Борова, Т. А., Касьянова, О. М., Полякова, Г. А. (2009). *Адаптивне управління: сутність, характеристика, моніторингові системи*. Чернівці: Технодрук.
6. Єльнікова, Г. В. (2008). Моніторинг як ефективний засіб оцінювання якості загальної середньої освіти в навчальному закладі. *«Обрії»*, №1(26), 5–12.
7. Живко, З. Б. (2010). Системний підхід до функціонування інформаційно-управлінської системи та системи управління якістю. *Проблеми науки*, № 4, 24–32.
8. Капустін, І. В. (2014). Визначення рівня сформованості окремих складових моніторингової компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів з використанням факторно-критеріальної моделі. *Наукові записки кафедри педагогіки*, Вип. XXXIV, 95-105. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна,